

L'Edat Moderna a la novel·la històrica en llengua catalana: anàlisi del fons històric i del marc de producció¹

Teresa Guillaumes Ràfols

La novel·la històrica viu actualment dies d'èxit, però el seu conreu no ha estat sempre, ni a tot arreu, igual d'abundant ni d'afortunat. Algunes novel·les històriques han seguit els corrents literaris del moment i d'altres han esdevingut creacions alienes a les modes, s'han succeït períodes de producció intensa i èpoques quasi d'oblit. El territori de parla catalana no ha restat al marge de les diferents influències, però també ha tingut les seves particularitats.

El propòsit d'aquest treball d'investigació és resseguir l'evolució de la novel·la històrica en català i, especialment, estudiar el fons històric de les novel·les ambientades a l'Edat Moderna, per després centrar-nos en un fet històric concret i en aquelles novel·les històriques que el tracten. Així, el treball s'ha estructurat en tres parts.

L'apartat primer de la primera part revisa les diferents visions i divisions entorn de la novel·la històrica, mentre que en un segon apartat es repassa la trajectòria de la de novel·la històrica en llengua catalana al llarg dels segles XIX, XX i principis del XXI: el context de l'època en la qual han estat escrites, la seva proliferació més o menys gran, la infraestructura editorial (revistes o editorials implicades) i alguns autors singulars.

La segona part recull les novel·les històriques, en llengua catalana, ambientades als segles XVI, XVII i XVIII. Aquí s'examina a quin nivell participa cadascuna de la qualificació d'*històrica*, a partir d'un criteri flexible (excloent-ne només les novel·les que no s'ambienten en una època real del passat, però el límit cronològic el situem anterior a l'àmbit vital de l'autor) que ens permet, no només augmentar la quantitat de novel·les, sinó, sobretot, oferir-ne més contrast. A més, l'aplicació d'un criteri restrictiu ens podria portar a prescindir de la novel·la històrica romànica de la Renaixença pel fet de ser bàsicament d'aventures situades en un període històric. Aquesta part s'ocupa també dels temes històrics que s'hi tracten, analitzant quina és la visió general de l'època que ens ofereix el conjunt de novel·les i quins esdeveniments específics són objecte de més atenció. En general, els temes de

1. Treball d'investigació de dotze crèdits dirigit pel doctor Javier Antón Pelayo i llegit el dia 15 de setembre de 2004, al Departament d'Història Moderna i Contemporània de la Universitat Autònoma de Barcelona, davant el tribunal format per Antoni Simon, Montserrat Jiménez Sureda i Enric Cassany. Qualificació: Matrícula d'Honor.

les novel·les fan referència a fets històrics esdevinguts als Països Catalans, ara bé, de vegades no es poden deslligar de l'escenari internacional (la Guerra dels Segadors i la Guerra dels Trenta Anys o les repercussions de la Revolució Francesa a Catalunya). Tant el Trastàmara Ferran II, com tots els Habsburg dels segles XVI i XVII, i la majoria de Borbons del segle XVIII, apareixen relacionats amb els esdeveniments que es relaten en alguns dels llibres (l'emperador Carles V i les Germanies del Regne de València, Felip III i l'expulsió dels moriscos de terres valencianes o Felip V i la Guerra de Successió al Principat).

Les novel·les històriques recopilades s'interessen principalment per: la figura de Cristòfor Colom, partint de la teoria del seu origen català; el Renaixement a Itàlia; el Regne de València durant el segle XVI, el més pròsper de la Corona d'Aragó en aquells moments; la pirateria a les Illes; el bandolerisme al País Valencià; la bruixeria a Catalunya; els enfrontaments religiosos (Reforma, Contrareforma, expulsió dels moriscos de València, persecució dels xuetes mallorquins); la Guerra dels Segadors i les seves conseqüències; la Guerra de Successió al Principat; l'època de la Il·lustració a Europa; i les repercussions de la Revolució Francesa a Catalunya. Domina, doncs, la història pròpia excepte a les novel·les que versen sobre temes culturals (Renaixement o Il·lustració).

A la tercera part es comenta el contingut històric de les novel·les ambientades a la Guerra de Successió per la Monarquia Hispànica (1702-1714), el qual és un dels temes més abordats. Autors de la Renaixença, del postfranquisme, dels anys noranta, del segle XXI o de la novel·la juvenil hi han dedicat pàgines i, per tant, disposem de diversos enfocaments personals i amb diferents perspectives segons el moment que han estat escrites o segons a qui van destinades. *El coronel d'Anjou* (1872) de Francesc Pelai Briz, *Vigatans i botiflers* (1878) de Pilar Maspons, *Cap de brot* (1982) de Ramon Pallicé, *La Vall d'Or* (1996) d'Isabel Ledo, *Setembre de passió* (1997) de Daniel Closa i la trilogia formada per *Set de rei*, *Sota la pell del diable* i *Toc de vespres* (2001-2002) d'Alfred Bosch han servit per examinar aspectes polítics, econòmics, socials i culturals de la Guerra de Successió, així com dels anys anteriors i posteriors. En aquests comentaris també s'ha intentat destacar qüestions polèmiques i contrastar diferents visions dels historiadors.

Les sis novel·les històriques sobre la Guerra de Successió reflecteixen les diverses etapes per les quals passa la novel·la històrica en català. Durant la Renaixença s'escriuen *El coronel d'Anjou* i *Vigatans i botiflers*, novel·les d'aventures en un marc històric, però, a través d'elles, els seus autors volen fer conèixer el passat, difondre la llengua i despertar la identitat. En el postfranquisme, la voluntat de reflexió, de reivindicació i de recuperació de la pròpia història fa que aparegui una novel·la històrica nacionalista i/o de crítica social, a *Cap de brot* hi destaca la reivindicació nacional. A la dècada dels noranta i a principis del segle XXI s'incorporen temes forans, i el fons ideològic disminueix o és substituït per una recreació més literària de les èpoques pretèrites. La història es converteix en el marc ambiental, sovint ben documentat, d'opcions diverses: se centra en la vida quotidiana, en l'anàlisi psicològica dels personatges, es basteixen intrigues detectivesques o es crea un món fantàstic entrelligat amb el real. *La Vall d'Or* i *Setembre de passió* s'inclinen més per l'entreteniment que per la reflexió ideològica, incorporant ingre-

dients d'altres gèneres, i a la trilogia d'Alfred Bosch predomina la desmitificació i una irònica reconstrucció històrica. En aquestes novel·les històriques de Ledo, Closa i Bosch, en certs moments s'expressa el sentiment d'identitat, però no és l'objectiu principal que mou l'escriptor.

Caldria afegir-hi, finalment, que la recerca de les novel·les històriques ha seguit diverses vies per així obtenir informació bàsica com ara el tema i el temps. Pel que fa a les publicades a partir de 1990, s'ha buscat als catàlegs de novetats de les editorials; i en les escrites abans d'aquesta data, la consulta s'ha centrat en llibres sobre literatura catalana. Els catàlegs col·lectius (com ara el de les biblioteques de les universitats de Catalunya i el de la Xarxa de Biblioteques de la Diputació de Barcelona) o el catàleg de la Biblioteca Nacional de Catalunya són útils per a la localització material de la novel·la, sempre que es disposi del seu títol. Consultats els fons, s'observa, en general, que les novel·les històriques escrites durant el segle XIX i principis del XX es guarden a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (moltes publicades dins revistes), les posteriors es poden trobar a la Biblioteca Nacional de Catalunya (però en manquen algunes d'editades al País Valencià). Les realitzades a la dècada dels vuitanta són a les biblioteques de les universitats catalanes, i les de publicació més recent, a les biblioteques municipals.